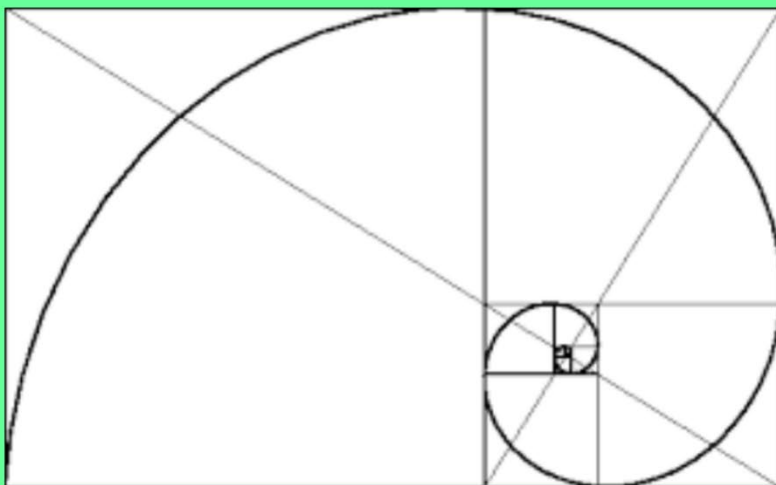

Úvod do spirální (evoluční) ekonomie,

aneb tak se dívám na svět

prof. Ing. Zdeněk Mikoláš, CSc., prof. h. c.

Úvod do spirální (evoluční) ekonomie,

aneb tak se dívám na svět

❖
naučná publikace
❖

- © autor textu a obálky: *prof. Ing. Zdeněk Mikoláš, CSc., prof. h. c.*
- recenze: *Dr hab. Grzegorz Glód, prof. EU Katowice*

Dr hab. Izabella Steinerowska - Streb, prof. EU Katowice

- JEL:

D21 Chování firmy: teorie

M140 Sociální odpovědnost

O3 Inovace; Technologické změny

© TZ-one, 2021

ISBN: 978-80-7539-128-5 (ePub verze)

ISBN: 978-80-7539-129-2 (mobi verze)

ISBN: 978-80-7539-130-8 (PDF verze)

Kniha neprošla jazykovou a stylistickou korekturou.

Obsah

Předmluva	4
Prolog	5
1. Jsme součástí kosmu	10
2. Potenciál	13
3. Výstavba potenciálu	15
4. Hybné síly změny	18
5. Východiska spirální a evoluční teorie	22
6. Genetická rovnice spirální ekonomie	25
7. Princip zpětné vazby	28
8. Dynamika transformací potenciálu	31
9. Dimenze času	35
10. Degenerační varianta vývoje	38
11. Dynamika sítí potenciálů	41
12. Očekávaný vývoj potenciálu v evoluční ekonomii	47
Epilog	49
Literatura	52
Doslov	54
Recenze	57

Předmluva

Vážená čtenářko, vážený čtenáři,

máte před sebou knihu, která není vlastně knihou, ale poněkud "učesané" poznámky k mým přednáškám na vysoké škole.

Dlouhá desetiletí se věnuji teoreticky a prakticky problematice podnikání, ekonomiky a managementu podniků, mezioborových vztahů, regionálnímu rozvoji atd. Hledám vzájemnou podmíněnost těchto témat, abych pochopil současný svět. Soudobé události (počátku druhé dekády 21. století) mne vedly k napsání řady článků, příspěvků na konferencích, knih a k aktualizaci témat přednášek apod.

Byl jsem vyzván mnohými studenty a kolegy, abych své myšlenky shrnul do ucelenější podoby. Výsledkem je tato útlá publikace, která rozvíjí předchozí mé publikační aktivity do kapitol, které jsou abstraktem témat mých přednášek na jedné české vysoké škole.

Mé přednášky obvykle zahajují dvěma slogany (budiž to tedy motto i této publikace):

1. *"za okny je vysoká škola života a fakulta zdravého rozumu"*
2. *"přednáším přiměřeně praxe pro teoretiky a přiměřeně teorie pro praktiky, protože praxe bez teorie je slepá a teorie bez praxe je málo věrohodná"*

Přeji Vám silnou vůli k dočtení této knihy až do konce.

prof. Ing. Zdeněk Mikoláš, CSc., prof. h. c.

Prolog

My lidé jsme pozorovatelé sebe sama i světa, ve kterém žijeme. Naše poznání sahá 10 miliard¹ světelných let² do hloubky (minulosti) kosmu (resp. makrokosmu) a do detailů současného mikrokosmu (až zhruba do detailu jednoho femtometru, to je 10⁻¹⁵ metru).

Přibližně před 100 tisíci lety se z *Homo sapiens* vyvinul člověk dnešního typu, tedy *Homo sapiens sapiens* (v českém jazyce *člověk moudrý, rozumný, vyspělý*). Z biologického hlediska jde o *muže, ženu a dítě* (tzn. nedospělí: muž nebo žena). Pro člověka je charakteristická *rozumová inteligence* a to, že si uvědomuje sama sebe. Inteligence člověka je dispozice (schopnost) myšlení, učení, adaptace (tzv. racionální chování). Nutno zdůraznit rovněž psychosomatickou stránku člověka (tzn. vzájemný vliv psychiky a těla), která se projevuje algoritmickým systémem specifickým pro lidský mozek (především tzn. myšlení v symbolech).

Člověk je *subjektem sociální* činnosti, historie a kultury lidského společenství. Pro současného člověka je charakteristickým rysem schopnost tvořit projekty pro budoucí činnosti, vyrábět komplexní nástroje, vytvářet postupy jejich využití (tzn. technologie) k ovlivnění svého prostředí.

Základem existence člověka je *rodina*. Rodina ze sociologického hlediska je solidární skupinou osob spjatých manželstvem, příbuzenstvím nebo adopcí, které spolu dlouhodobě žijí a jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí. V historicky konzervativním pojetí je rodina tvořena mužem a ženou, kteří zplodili a vychovali děti (zajišťující genetickou linii rodu v některých společenských kulturách po linii mužské, v jiných kulturách po linii ženské). *Rodina* tedy naplňuje obvykle tyto funkce: *funkce reprodukční, sociálně ekonomické, kulturně výchovné, sociálně psychologické a emocionální*.

Vraťme se k *Homo sapiens sapiens* jako k jedinci. Dle psychiatra MUDr. Radkina Honzáka³ „*to lepší v nás je zvířecí*“. Máte pochybnosti o této tezi? Nuže jen pár dílčích argumentů ve prospěch uvedeného tvrzení, že se zvířaty máme toho společného více, než si připouštíme.

Nedávno ZOO Ostrava v reklamních materiálech sdělovala, že člověk má shodu v DNA se šimpanzem 98%. Je to jen reklama, ale co k tomu nabízí věda. Nestor české psychiatrie R. Honzák tvrdí, že z *funkčního hlediska* člověk má *tři mozky*.

¹ 1 miliarda = 10⁹

² *Světelný rok* je jednotkou délky a vedlejší jednotkou soustavy SI. *Světelný rok* je taková vzdálenost, kterou světlo urazí ve vakuu za *jeden juliánský (kalendářní) rok*. Jeden *světelný rok* je roven vzdálenosti **9 460 730 472 580 800 m**.

³ Honzák, R. (2017). *Psycho-somatická prvouka*. Praha: Vyšehrad.

Ten *nejstarší* je po dinosaurech (tedy počátky jejich existence lze datovat někde před 250 miliony let), kdy se na světě objevily pradávňé *emoce*. Ten *druhý* lidé zdědili od savců, kdy se formují složité struktury neuronových sítí vedoucí např. ke tvorbě strategie lovu apod. (pozorujte kočku a pochopíte mnohé). A nakonec je to *šedá kůra mozková*, kde se formuje lidské *ego* (nebo *Já* člověka), které si "myslí", že všechno řídí. Dle Honzáka je to hluboký omyl, protože mezi *vědomím* a *nevědomím* (resp. *podvědomím*) je poměr 2:98, což znamená, že *ego* (*racionálně*) řídí (resp. selektuje informace dle racionálních kritérií) částečně jen to, co vyprodukuje naše *nevědomí* (*podvědomí*). Ale povětšinou na samém počátku tohoto procesu jsou *emoce* (nejstarší funkce mozku).

Každý člověk žije v nějakém *materiálním* i *nemateriálním* (např. kulturním, duchovním) *prostředí*, které má různé formy. Hovoříme pak o životním, podnikatelském, právním a jiných podobách prostředí. Oproti ostatním zvířatům si člověk vytváří povětšinou vědomě *nástroje*, *technologie*, *organizace* (*institute*) apod., aby lépe získal zdroje a vytvořil si „pohodlnější“ podmínky pro svou existenci v daném prostředí.

Jenže samotná existence člověka ve svém prostředí staví před něj *dva páry dilemat* a *potřebu jejich harmonizace* (sladčování):

a) *individuální egoismu* (tzn., touha, snaha, úsilí získat co nejvíce pro sebe, tedy „buď vítězem“) oproti *solidaritě* s ostatními lidmi a být v souladu s prostředím, ve kterém existujeme (tudíž „poděl se o kořist“, pomáhej poraženým, dbej na budoucnost dalších generací, není přírodu, apod.)

b) *ekonomické hodnoty* (tzn. racionální ekvivalentní směnu/výměnu něčeho za něco) versus *mravní hodnoty* (tedy jde o neekvivalentní „směnu/výměnu“, kupř. dávám něco za nic, „obětuji“ se pro druhého).

Jak tyto vztahy vyřešit? Například Tomáš Sedláček s Davidem Graeberem a Romanem Chlupatým se věnují tomuto tématu v elektronické knize (*R*)*Evoluční ekonomie o systémech a lidech* (Sedláček, 2013). Existují další pohledy na tuto problematiku z oblasti společenských (zejména ekonomických) věd, vyberu pouze několik příkladů. Některé vědní obory staví na tom, že člověk je rozumný a jedná *racionálně* (resp. že člověk je *homo economicus*). To tvrdí zejména hlavní proud *ekonomie*. Jiný pohled na rozhodování člověka staví zejména na *psychologii* a *sociologii*. K tomu se přiklání *management*. A teorie *podnikání* usiluje o integraci obou uvedených krajních pohledů na člověka a jeho aktivity.

Ekonomie je nauka, která se věnuje popisu a analýzám výroby, distribuce a spotřeby ekonomických statků (především zboží, služeb, peněz) a výrobních faktorů a zdrojů (pracovní síla, půda, suroviny, finanční kapitál atd.). Také zkoumá jak jsou omezené zdroje (faktory) alokovány mezi alternativní využití.

Problém je však v tom, že existují různé ekonomické směry (školy), které často používají odlišné definice ekonomie a vymezení předmětu (resp. objektu) zkoumání.

Ekonomie souvisí s dalšími vědními obory, jako je management, podnikání, účetnictví, finance, ekonomická geografie, ekologie, právo, psychologie, sociologie, matematika, statistika, ekonometrie, ale též biologie, chemie či fyzika.

S ohledem na současný negativní vývoj životního prostředí se rozvíjí tzv. **cirkulační ekonomie** (resp. teorie *oběhového hospodářství*), která se zaměřuje na *minimalizaci odpadů z produktivních i neproduktivních aktivit lidstva a omezení ztrát ve výrobě a oběhovém hospodářství* (tzn. v zásobování, skladování, dopravě, prodeji atd.). Tento pro životní prostředí užitečný směr ekonomie má svá úskalí (jak vyplýne z dalšího textu).

Velkou inspirací pro pochopení evolučních procesů ve společnosti je **behaviorální ekonomie**. Jde o obor ekonomie, který se zabývá *dopady sociálních, kognitivních⁴ a emocionálních faktorů na ekonomické rozhodování jednotlivců a institucí (obecně společenských skupin)*. Zatímco ekonomie hlavního proudu se zaměřuje na důsledky a vnější okolnosti lidského jednání za předpokladu racionality ("rozumného" chování a rozhodování), *behaviorální ekonomie* zkoumá systematické způsoby lidského rozhodování a jejich vliv na lidské jednání za předpokladu omezené racionality.

Velmi aktuální je **evoluční přístup v ekonomii**, který se rozvíjí po roce 2008 v teorii peněz a v měnových systémech. Tento vědní přístup je označován je *darwinismus*.⁵ Obecně darwinismus je vědecký přístup, který slouží k analýze vývoje komplexních systémů, což jsou systémy obsahující různorodé entity (buňky, lidé, státy), jež interagují (komunikují, reagují) mezi sebou a s okolním prostředím.

Darwinismus používá ke zkoumání tři principy: *variace, selekci a dědičnost*, přičemž

- pojem *variace* znamená, že entity (objekty zkoumání) se ve svých základních vlastnostech podobají, ale zároveň se v některých aspektech liší

⁴ Obecně slovo *kognitivní* se dá česky vyjádřit jako "*poznávací*". Teorie psychologie pod slovem *kognitivní* chápe proces zaměřený na *zpracování informací, získávání obecných poznatků a procesů chápání*. Sociologie pod tímto pojmem chápe *poznávací procesy v sociálních interakcích, které mají základní význam pro existenci sociálních skupin (struktur)*.

⁵ *Darwinismus* je evoluční teorie, jejíž původní autorem byl Charles Darwin. Tento pojem se postupně přenesl do dalších vědních oborů, vč. ekonomie.

- pojem *selektce* říká, že díky omezeným zdrojům mezi sebou vedou jednotlivé entity boj o přežití, přičemž některé se přizpůsobí lépe a některé hůře
- pojem *dědičnost* staví na tezi, že život entit není nekonečný, je potřeba nějaký způsob, jak zajistit předávání informací dalším generacím.

Nutno připomenout další zorný úhel (neekonomický) na chování člověka. Problematika ***spirální dynamiky*** je rozvíjena již řadu let v teorii a praxi *managementu* (např. jde o studium organizačních struktur, personální práce, řízení procesů). Teoretický *přístup spirální dynamiky v managementu* vychází z myšlenky, že *jednotliví lidé myslí zcela rozdílným způsobem*. Sourozenci, manželé, zaměstnavatelé, zaměstnanci i celé společnosti, účastníci obchodních jednání a další entity (sociální systémy) mohou mít zcela rozdílný pohled na svět a struktury hodnot, které vyznávají. Teorie *spirální dynamiky* staví zejména psychologických tezí. Nutno upozornit, že teorie *spirální dynamiky* rovněž má své limity (protože nesdílí holistický⁶ pohled na lidi, lidskou společnost a obecně svět).

Je na místě upozornit na přínos teorie ***umělé inteligence***⁷, která pracuje s pojmem *genetický algoritmus*. V teorii umělé inteligence je *genetický algoritmus proces postupného vylepšování populace jedinců opakovanou aplikací genetických operátorů, který vede k evoluci takových jedinců, kteří lépe vyhovují stanoveným podmínkám než jedinci, ze kterých vznikli*.⁸ Proces konverguje k situaci, kdy je populace tvořena jen těmi nejlepšími jedinci (Luner, 2011).

Mohli bychom pokračovat a diskutovat o dalších směrech a oborech ekonomie, teorie podnikání a managementu. Nuže pokročme dál "vlastní cestou" k vysvětlení pojetí ***spirální (evoluční) ekonomie***. Aneb k pojetí, *jak se dívám na svět*. V mém pojetí *evoluční ekonomie* se opírám především o teorie *potenciálu, spontánního řádu, synergie, relativity času* a další soudobé vědecké poznatky nejen ekonomie a humanitních vědních oborů. V knize prezentovaný pohled na člověka a jeho svět je *holistický, tzn. celostní*, a v kontextu se soudobou *vývojovou dynamikou světa a lidí (jak jednotlivců, tak jejich společenství)*. *Spirální (evoluční) ekonomii* chápeme v této knize jako *proces poznávání účelnosti a účinnosti vývoje aktivit lidí*

⁶ Pod pojmem *holistický* chápeme význam: celistvý, komplexní, tzn. vícevrstevný pohled napříč různými vědními obory.

⁷ *Umělá inteligence* je chápána většinou jako hraniční věda, která do sebe zahrnuje aspekty: *kybernetiky, matematiky, statistiky, logiky, teorie algoritmů, informatiky, biologie, kognitivní psychologie, neurologie, evolučních věd, sociologie, filosofie ducha a poznatků dalších vědních oborů*.

⁸ *Genetický algoritmus* můžeme chápat jako "evoluční paměť".